

ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

—Καὶ πάντα συντροφεύομε τὴν πρώτη νύχτα τὸ νεκρό, εἶπε ὁ Κουτσός. Τῶχομε ντροπὴ νὰ μείνει μόνος.

—Ὅσες ντροπὲς καὶ τιμὲς ξέρομε τῆς ζωῆς τὶς κολλήσαμε στὸ θάνατο. Ἀπὸ σωτηρία καὶ τιμωρία κατοπινὴ δὲν ἔχει καὶ τόση σκοτοῦρα ὁ ἄλλος κόσμος εἶπε ὁ Γέρος.

Τότες πετάχτηκε ὁ Δάσκαλος σὰ χορευτῆς ποὺ μπαίνει μπρὸς σ' ἓνα γνῶριμό του χορό. εἶπε πῶς εἶναι καλὸς κι' ὁ θελημένος θάνατος φέρνει τὸν ἄνθρωπο πρῶτον προλαβαίνει ὁ πόθος τοῦ ἀνθρώπου δὲν τὸν προλαβαίνει ὁ θάνατος.

Μὰ ὁ Γέρος χαμογέλασε : Τὶ ἀξία ἔχουνε τέτοια πρωτεία; Καὶ τὶ νὰ προλάβει; Βαριέται τὸν κόσμο ἄραγε ὁ παραβιαστικὸς αὐτός; Ἦ τὸν ζηλεύει ἀχόρταγα ζαλίζεται, μπερδεύει τὸ ἔβγα καὶ τὸ ἔμπα του ;

Καὶ πάλι παράστησε τὸ Χάρο σὰν ἐχθρό, ἐμεῖς σὰν ξεβγαλτῆδες τὸν περνοῦμε ἀπ' τὸν κόσμο τοῦτον πού εἶναι δικός μας ὥσπου τέλος - τέλος αὐτὸς μᾶς τραβᾶ στὸ δικὸ του σύνορο ἐκεῖ τελειώνουνε ὅλα δικά του καὶ δικά μας.

**

Θυμηθήκανε θανάτους θελημένους πού γράφουνε πολλοὺς οἱ Ἐφημερίδες. Συμφωνήσανε πῶς πιὸ ἀσήκωτο βᾶρος στὸν ἄνθρωπο, ἀπ' ὅλα πιὸ ἀσήκωτο εἶναι ἡ προσβολὴ. Παραλλάζει κατὰ τὶς συνήθειες.

Ἐνας πρόσφυγας στὴν Κοκκινιά ἔτρεξε νὰ πάρῃ ἓνα καρπούζι βερεσὲ γιὰ μουσαφίρη ποὺ τοῦρθε ἄξαφνα, ὁ μανάβης δὲν τοῦδωσε γιατί χρωστοῦσε κι' ἄλλα, λαιπὸν ἐκεῖ μπρὸς στὰ καφά-

ΕΛΛΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

σια καὶ στὶς κόφες ἄρπαξε μαχαίρι μαχαιρώθηκε παρὰ νὰ γυρί--
ση στὸ σπίτι του μ' ἄδεια χέρια.

Δυὸ νησιώτισσες, αὐτὲς πάλι πλύνανε κι' ἀποπλύνανε στὸ
γιαλὸ, μπήκανε στὴ θάλασσα ὡς τὰ γόνατα γιὰ ἄδρόσιμα, πέ-
ρασε κατὰ τύχη τους κακὴ ἓνας σκυλομούρης δραγάτης, τοὺς πή-
ρε ἀπὸ μιὰν ἀλυγαριὰ ποῦ τὰ κρύψανε καθεμιανῆς τὸ βρακί,
τ'ἄδεσε στὸ ραβδὶ του καὶ τὸ ραβδὶ στὸν ὦμο, σφύριξε κι' ὅλας
ὅπως ξεμάκρυνε, λοιπὸν πῶς νὰ γυρίσουνε στὸ χωριὸ κρεμαστή-
κανε μὲ τὰ κεφαλομάντηλά τους ἀπὸ μιὰ συκιά.

Ἐνας σπουδαστὴς στὰ δεκαοχτώ του χρόνια, ξέκοψε ἀπ' τὸ
γλέντι ποῦ κάνανε σὲ μιὰ ἐξοχὴ μὲ φίλους, ξάπλωσε παράμερα
νὰ ξεμεθύσει, ἅμα ξύπνησε βλέπει τὸ πουκάμισό του λερωμένο,
οἱ φίλοι ὅλοι φύγανε, βρίσκει δυὸ πιστόλια μὲ σφαίρες στὸ ἐξο-
χικὸ ντουλάπι, καὶ μὲ τὰ δυὸ τραβᾶ μία στὴν καρδιά καὶ μιὰ στὸ
ὄμορφο κεφάλι του πίσω ἀπ' τ' αὐτὶ, δυὸ σφαίρες ἀλάθεφτες γιὰ
ἓνα κακὸ μεθύσι.

—Μεθύσει πὲς εἶναι πότε - πότε κι' ὁ θάνατος εἶπε ὁ Κοι-
τσὸς.

Θυμηθῆκανε τρεῖς γυναῖκες στὴν Ἀθήνα δυὸ κόρες σπουδα-
σμένες καὶ μιὰ μάνα ποῦ πηδήσανε ἀπ' τὸ μπαλκόνι τους χέρι-
χέρι πιασμένες μόλις ξεψύχησε ὁ πατέρας τ'όχανε λέει τάξιμο
τοὺς θάψανε μαζὶ τὸν ἄντρα καὶ πατέρα μὲ τὴ γυναῖκα καὶ τὶς
κόρες του.

—Ἐχει κι' ὁ θάνατος παράξενα, ὁ σκοτεινὸς αὐτὸς πολλὰ
φανερώνει . . . ξανά' πε ὁ Γέρος καὶ συνέχισε :

Θυμηθῆκανε κι' ἓνα τοκιστὴ Μωραῖτη συμβολαιογράφο ποῦ
ἔκλεισε σπίτια ὁ παραδομάχος, ἓνα στόμα δὲν εἶπε Θεὸς σχωρέ-
στον ἅμα πέθανε, ἀνοίξανε τότε τὸ ὑπόγειό του, αὐτὸς καὶ μονα-

ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

χὸς ἔμπαινε μέσα μετροῦσε κατασχεμένα χρυσαφικὰ, ξεφύλλιζε τ' ἀφορισμένα κιτάπια του ἐκεῖ καταμεσίς λοιπὸν βρέθηκε στημένο ἓνα ὄρθιο φέρετρο γυάλινο, μέσα ἢ μοναχοκόρη του μπαλσαμωμένη, πέθανε δεκατριῶ χρονῶ τῆς ἔκανε ψεύτικια κηδεῖα, κατέβαινε τὴν ἔκλαιγε ὁ ἀντίχριστος αὐτὸς..

—Τῶν φτωχῶν ὁ θάνατος εἶπαμε εἶναι σὰν τὴ ζωὴ τους ἀσυνόριστος, ἀνταμώνουνε στὴν τύχη, ὅπως ἀνταμώνουνε συναμεταξύ τους . . «ἀπὸ βδομάδα . .», «αὔριο, μεθαύριο / . .». Κι' ἂν τοὺς λάχει τελευταία ὦρα λίγη καλοπέραση καὶ καλοσύνεψη, ἂν δὲν τοὺς πονᾷ μὲ τὴν τελευταία του πνοή τὸ παραδαρμένο τους κορμί, ἂν συναχτοῦνε τὰ σκόρπια παιδιὰ τους παίρνει εὐλογίες κι' ἢ Μοῖρα κι' ὁ ἴδιος ὁ θάνατος . . τόσο δὲν ἔχουνε συνόριση καὶ δὲ βαστοῦν λογαριασμό.

—Χρυσὸ πάπλωμα καμιὰ φορὰ ὁ θάνατος, εἶπε ὁ Χτίστης, ἔτσι ἔλεγε ὁ παππούς μου.

— Τῶν μεγάλων ὁ θάνατος θέλει φροντίδα καὶ τῶν δοξασμένων, λέει ὁ Γέρος, ἐπειδὴ τοὺς βρίσκει καταφορτωμένους, κρεμαστάρια φορτωμένα ἐλπίδες ξένες καὶ κατάρες, τί θὰ γίνουνε λοιπὸν σὰν ἔρθει ὁ καθαριστὴς ὁ θάνατος ;

Θ' ἀνεμοσκορπίσουνε μαζί μὲ τὰ ἀξιώματά του οἱ κούφιεσ ἐλπίδες;

Θὰ πέσουνε χάμω οἱ κατάρες;

Καὶ τὰ δυὸ τὰ μπορεῖ ὁ θάνατος.

Κι' ἄς τὸ ξέρει αὐτὸ καλὰ ὁ δοξασμένος καὶ μεγάλος, καθὼς φροντίζει γιὰ ζωὴ ἄς φροντίζει καὶ γιὰ θάνατο.

Κι' ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους ὅλους πάνω στὴ γῆς οἱ ἀγωνιστῆς, κομμουνιστῆς ξέρουνε καλὰ τί ἐλπίζουνε καὶ γιὰτὶ ἀγω-

ΕΛΛΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

νίζονται στη ζωή λοιπόν ξέρουνε καλά και τὸ σύνορό της μὲ τὸ θάνατο.

Ἔτοιμοι γιὰ ζωή καὶ γιὰ θάνατο.

—Μᾶς περισσεύει καιρὸς, λέμε πολλά, λέει ὁ Χτίστης.

—Ἡ ἐξορία ἐδῶ οὔτε ζωή οὔτε θάνατος, εἶπε ὁ Δάσκαλος.

—Ἐνας κάβος κοντὰ κοντὰ κατάντικρυ στὸ θάνατο, εἶπε ὁ Κουτσὸς.

—Ἔτσι ἂν τὸ πᾶμε πουθενὰ δὲν ξεκόβει ἀκέρια ἡ ζωή ἀπὸ θάνατο, λέει ὁ Γέρος. Καὶ σκύβει, μισοσηκώνει μιὰ πέτρα:

Μιὰ πέτρα βλέπομε, δίπλα μαυρίζει ὁ ἴσκιος της. Πολλὲς φορές ἄμα ὁ ἥλιος πάει μεσοῦρανα, τρέμουνε ἀπ' τὸ θάμπωμα καὶ τὰ ξέρα βράχια βγαίνει μιὰ κολοσαύρα καθίζει στὴν πέτρα καὶ πυρώνεται, δὲ σαλεύει, δὲ σαλεύω καὶ γὼ, ἂν σαλέψω χάνεται. Ὡστόσο ξέρω πιά τ' ἄβλαβο ζούδι τοῦτο, τὴν πέτρα ποὺ καθίζει, τὸν ἴσκιο της, τὸν ἥλιο της καὶ τὸ κάμα του. Ὡς ἐκεῖ βλέπομε καὶ νοιώθουμε, ὡς ἐκεῖ φτάνει τὸ μάτι μας τὸ χέρι μας, λέμε πῶς ξέρομε. Τὰ παρακεῖ τὰ βρίσκει ὁ νοῦς. Μὲ τὸ νοῦ φτάνομε ὅτι δὲ βλέπομε, δὲν ἀγγίζομε, τὴν πέτρα θάλασσα καὶ τὴν Πολιτεία, πάλι ὅτι ποθοῦμε, πάλι ὅτι ξέρομε. Ὅτι δὲ φτάνει τὸ μάτι οὔτε τὸ χέρι οὔτε ὁ νοῦς, οὔτε ὁ πόθος αὐτὸ εἶναι θάνατος.

Γιὰ τὴν ἄβγαλτη κόρη θάνατος εἶναι κάποιος ληστής φοβεριστῆς ποὺ θὰ τὴν ἀρπάξει ἀπ' τὴν ἐορτή. Γιὰ τὴν ἄβγαλτη γριὰ θάνατος εἶναι χειμῶνας δίχως φωτιὰ στὸ παραγγώνι. Γιὰ τὸ στεριανὸ εἶναι ταξεῖδι χωρὶς σκάλα πουθενά. Γιὰ τὸ ναύτη εἶναι δέσιμο τοῦ βαποριοῦ, τελευταῖο δρομολόγιο. Γιὰ τὰ πουλιά τῆς μέρας εἶναι ἄκραχτη νύχτα, γιὰ τὰ νυχτοπούλια εἶναι ἥλιος ἀβασίλευτος.

ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

“Ολα δηλαδή τῆς ζωῆς τούτης πού ξέρομε ,τᾶχαρα.

Μεσ’ τὰ τόσα λοιπὸν τοῦ κόσμου τ’ ἄχαρα πού δὲν ἀγαπίζονται εἶναι κι’ ὁ θάνατος.

“Ἄς πούμε πάλι κανένα τραγουδιστὸ ἀπὸ κείνα τοῦ πόθου καὶ τοῦ πόνου μας, ἀκούει κι’ ὁ θάνατος τὴν ἀνθρώπινη φωνή, ὥσπου νὰ μᾶς τὴν πάρει ὁ ἀνθρωπομάχος ἄς ἀκούει, θέλει δὲ θέλει...

Κι’ ἀπὸ μᾶς ξοπίσω εἶναι οἱ ἀγέννητοι ἀμέτρητοι, ἀπ’ τοὺς πεθαμένους πιὸ πολλοὶ. Θὰ τραγουδοῦν κι’ αὐτοί...

Εἶπε πρῶτος ὁ Δάσκαλος ἕνα πού ταιριάζανε οἱ γυναῖκες γιὰ τὸν πνιγμὸ τοῦ ἀγοριοῦ:

Μὲ τὸ Βορηᾶ - ναὶ τὸ Βορηᾶ

μὲ τὸ Βορηᾶ ν’ ἀρμένιζες καὶ τὰ πανιὰ σου πρύμα
ὁ Χάρος μπρὸς στὴ πλώρη σου μετρᾶ τὸ κάθε κῦμα.

“Ἄχ ξένε καπετάνιε σὲ κλαίει ξένο χωριὸ
ἔχασες τὸ καΐκι καὶ τὸ μοναχογυιό.

κι’ ἄλλο ἕνα:

Μοσκονησὰ καὶ θάλασσεσ μυράναν τὸ κορμάκι του
ὑστερα τὸ μοιράσανε
σὲ βουναλάκι κοντινὸ
ψηλὸ κορμὶ μελαχροινὸ
μιὰ θαλασσινὴ ἀγκάλη
πῆρε τὸ σγουρὸ κεφάλι. . .

Ζητήσανε τοῦ Γέρου κι’ ἕνα τραγούδι γιὰ τὸν καλὸ σύντροφο. Τοὺς εἶπε πὼς χρειάζεταιαι καιρὸ κάθε ποίημα καὶ τρα-

ΕΛΛΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

γούδι, ὅπως τὸ κρασί, πήρε διωρία δυὸ μῆνες.

Τὰ βράδια τοῦ καλοκαιριοῦ ποὺ καθίζανε στ' ἀλώνι τοὺς παρακινούσε ὁ Γέρος, ιστοροῦσανε διάφορα τῆς ζωῆς τους, ιστοροῦσανε τὸ κίνημα. Ἕνας ποὺ εἶχε κάνει στὴν Αἴγινα τοὺς εἶπε γιὰ τὴν ἀπόδραση τῶν 8 συντρόφων:

Γίνηκε ἀρχὴ σκάβανε μὲ κουτάλια, στὸ θάλαμο 7 κολλητὰ στὸν ἀπομέσα τοῖχο, ὅλη νύχτα βαστοῦνε τσίλιες καὶ σκάβουνε. Κατεβήκανε ὡς ἓνα μπόϊ βάθος ἴσια κάτω, ὕστερα προχωροῦνε σὲ μᾶκρος καὶ φάρδος, ὅσο γιὰ νὰ σέρνεται ἄνθρωπος. Ξηλώσανε τὸ ταβάνι, ἀνεβάζουνε τὸ χῶμα καὶ τ' ἀδειάζουνε. Στὰ μισὰ βρέθηκε ἓνα ξεροπήγαδο, εἶτε παλιὸ θεμέλιο, ἐκεῖ ρίχνουνε τώρα τὸ χῶμα, τὸ ταβάνι δὲν ἔπαιρνε ἄλλο, θὰ βούλιοζε. Στὸ μεταξύ φέρανε καὶ μερικὰ ἐργαλεῖα ὅσοι δουλεύανε στὸ Ξυλουργεῖο, ἓνας ζήτησε ἀπ' τοὺς συγγενεῖς του κρεβατάκι σιδερένιο, δουλέψανε καὶ μὲ τὰ πόδια τοῦ κρεβατιοῦ ποὺ τὰ μυτερώσανε. Τέλος ἦρθε ἡ ἐντολὴ πὼς θὰ φύγουνε 8 βαριά δικασμένοι, θὰ τοὺς περιμένει βενζινάκατο στὸ μῶλο. Τὸ λαγοῦμι βγαίνει σ' ἓνα χωράφι σπαρμένο σανὰ, τὸ βλέπομε ἀπ' τὸ παράθυρο - σ' ἓνα δέντρο ἀπὸ κάτω. Εἶναι 33 μέτρα μᾶκρος, 7 μῆνες σκάψιμο. Ἦρθε ἡ ὥρα φοροῦνε ροῦχα διπλά γιὰτὶ θὰ κουρελιαστοῦνε, περνοῦνε ἀπ' τὸ ταβάνι ἀπὸ θάλαμα σὲ θάλαμο στὸ 7, χαιρετιούμαστε κατεβαίνουμε ἓνας - ἓνας. Τώρα στοὺς θαλάμους ὅλοι πλαγιασμένοι ἀπ' τὴν ἀγωνία ιδρώνομε, παγώνομε. Στὰ 8 ἄδεια ράντζα 8 ψεύτικα σώματα κουκουλωμένα. Περνά ὥρα, χρόνος ἡ ὥρα, ξαφνικὰ γαυγίζουνε σκυλιά, τεντώνονται τ' αὐτιά πάνε νὰ σπάσουνε, ἀκούμε τέλος καὶ τὸ «ντούπου - ντούπου» - τὴ βενζινάκατο.

ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

Τὸ πρῶτὶ διεύθυνση καὶ φρουρὰ τρέξανε βλέπουνε τὸ λάκκο, τοὺς φαίνεται πράμα δαιμονικό. Ἐμεῖς περιμένομε τιμωρίες, περιμένομε ξύλο, οὔτε τιμωρίες, οὔτε ξύλο, ἀνασάναμε ὅλοι, ὁ κόσμος ὅλος χάρηκε, σὰς θυμούμαστε συντρόφοι.

Μ' αὐτὰ τὰ λόγια τελειώνανε.

**

Ἐκεῖνον τὸν καιρὸ ἔκανε στὰ νησιὰ τῆς Ἐξορίας ἐπιθεώρηση ἓνας Ἀνώτερος, ἀγριέψανε οἱ φρουρὲς, καθυστερούσανε τὰ τρόφιμα, τὴν ἀλληλογραφία, ἀπαγορέψανε τὰ μαθήματα καὶ τὴ συναναστοφὴ στὸ δροσερὸ ἀλώνι. Μετατέθηκε ὁ Κρητικὸς Ἐνωματάρχης ποὺ ἔπαιζε καμιὰ φορὰ τάβλι μὲ κανένα ἐξόριστο, ἦρθε ἄλλος. Μιὰ μέρα ὁ Καινούργιος ἀνέβηκε στὸ νεροστάλαμα, εἶδε τὸ Γέρο ἐξω ἀπ' τὴν κουφάλα.

—Τὶ γυρεύεις ἐδῶ;

—Ὅτι γυρεύουνε ὅλοι, τὸ δίκιο.

Γέρο κάλπη θὰ στὸ μάθω ἐγὼ τὸ δίκιο, τράβα κάτω.

Καὶ χτυπᾶ μιὰ στὸ βράχο μπροστὰ του μὲ τὸ μαστίγιο ποὺ βαστᾶ κι' ἀμέσως ἄλλη μιὰ χτυπᾶ τὸ Γέρο κατακέφαλα. Ὁ Γέρος δὲν τὸ περίμενε ἀντὶς νὰ σκύψει σηκώνει τὸ κεφάλι τρώει ἄλλη μιὰ κατάμουτρα.

Τώρα κατεβαίνουνε μπρὸς ὁ Γέρος μὲ ματωμένα μούτρα, ὁ Ἐνωματάρχης ξοπίσω μὲ τὸ μαστίγιο στὸ ἕνα χέρι καὶ τ' ἄλλο στὴν πίσω τσέπη του ποὺ φουσκώνει περίστροφο. Οἱ ἐξόριστοι ποὺ τοὺς βλέπουνε κάνουνε τὸν ἀδιάφορο. Ἐνας περνᾶ ξυστὰ μουρμουρίζει τοῦ Γέρου «...λίγα λόγια»

Δυὸ γυναῖκες γυρίζουνε ἀπ' τὸ γιαλὸ ποὺ πλύνανε, σταματοῦνε ἀκουμποῦνε τὸ φορτεῖο τους σταυροκοπιοῦνται, ὁ Γέ-

ρος δείχνει μαρτυρικός. Ὁ Καφετζῆς μόνο ρωτᾶ: «ποῦ τὸν πᾶς...» Τὸν κλείσανε στὸ κατώϊ τῆς Χωροφυλακῆς, τὸν περάσανε ἀκόμα κανένα χέρι, ξεφωνίζει ὁ φρενιασμένος Ἐνωματάρχης πῶς ἀπαγορεύει τὸ νερὸ ἀπ' τὸ Στάλαμα, νὰ πίνουνε ἀπ' τὸ βρωμοπήγαδο, νὰ πίνουνε κάτουρο. Ἐπειτα τὸν ἀφήσανε.

Δὲν χωρᾶ εὐκόλα ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου τὸν ἀφανισμό του ἔτσι δὲ χωρᾶ εὐκόλα καὶ τὸν ἀνελέητο κατατρεγμὸ του «ὡς καὶ τὸ νερό...» ἔλεγε ὁ Γέρος καθὼς περπατοῦσε, κούτσαινε. Πῆγε στὴ Συντροφιά τοὺς εἶπε τὴν ἀπαγόρευση:

— Σᾶς ἔκανα κακὸ σὲ ὄλους...

Φυλάξου ἀπ' τὰ χειρότερα... τοῦ λέει ὁ Καινούργιος «...ὄξω ἀπ' τὴ συντροφιά εὐκόλα μπερδεύεις τὸ κακὸ καὶ τὸ καλό μας...»

Ἀποφασίσανε ἀτάραχα πῶς ἡ ἀγγαρία τοῦ νεροῦ ὥστόσο θὰ πάει στὴν ὥρα της.

Κι' ἐγὼ μαζί, λέει πρόθυμα ὁ Γέρος.

— Δὲ θὰ φανεῖς πουθενὰ ἐσύ.

Δὲν ἔγινε ἄλλη φασαρία γιὰ νερό, τοῦ μίλησε τοῦ Ἐνωματάρχη ὁ Καφετζῆς. Ἐπειτα ἐξοικονομήσανε τοῦ Γέρου θέση, μάζεψε τ' ἀντίσκηνο καὶ τὴν κουρελού του καὶ κατέβηκε. Ὁ Χτίστης τοῦ οἰκονόμησε καὶ δυὸ τσουβάλια, τὰ γέμισε φύκια, ἔκανε στρώμα.

Δίπλα στὸ γιατάκι τοῦ Γέρου ἓνας Τυπογράφος ἔχει ἀραδιασμένο πάνω σ' ἓνα κουτὶ στρωμένο μὲ ἄσπρο χαρτὶ τὸ κύπελλό του, μπρίκι, κουταλοπήρουνα, τὰ σκεπάζει μὲ πετσέτα καθαρὴ. Φανήκανε τοῦ Γέρου πολὺ ἔμορφα ἔτσι ἀραδιασμένα τὰ καθημερινὰ πράματα στὴ θέση τους — Τὰ ἔχε ξεχασμένα. Ἡ-

ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

θελε νὰ τὰ κάνει ποίημα. Ἐκείνον τὸ θάλαμο, τὸν εἶχανε παρὰδειγμα.

Ἀνέβαινε ὁ Γέρος πότε - πότε καὶ στὴ σπηλίτσα. Μὲ τὰ πρωτοβρόχια ἔσκαψε καὶ ξεπέτρωσε λίγο τόπο νὰ φυτέψει μιὰ συκιά, μὰ δὲν πρόλαβε.

Μὲ τὴν πρώτη βροχούλα φυτρώσανε καὶ τ' ἄγρια κυκλάμινα, ροδίζανε κολλητὰ στὶς ρίζες τῆς πέτρας καὶ στὶς σκιμάδες, ὁ Γέρος γυρίζει καὶ παραμιλᾷ:

—“Ὅχι, ὄχι τῆς ξεραΐλας ὁ ἀνθός.

Ἡ εἶδηση τοῦ πολέμου ἄργησε νὰ πάει στὸ πρωτελευταῖο νησί. Πρῶτα κόπηκε τὸ βαπόρι ποὺ περνοῦσε κάθε δεκαπενθήμερο, ὕστερα ἦρθε καΐκι κ' ἓνας ὑπομοίραρχος ἀπ' τὸ Μεγάλο Νησί νὰ πάρει πεντέξη ἔφεδρους, δὲν τοὺς ξεχνοῦνε ποτές αὐτούς.

Οἱ ἐξόριστοι βγάλαν ἐπιτροπὴ ρωτήσανε ἂν θὰ στρατευτοῦνε, δὲν τοὺς εἶπε οὔτε ναὶ οὔτε ὄχι ὁ ὑπομοίραρχος, τοὺς μίλησε ὅμως μὲ τὸ σᾶς καὶ μὲ τὸ σείς.

Οἱ πιὸ νέοι ἐλπίσανε πὼς θὰ τοὺς λευτερώσουνε. Οἱ πιὸ παλαιοὶ ἐξηγούσανε τὸν πόλεμο. Ὑστερα στείλανε ἀπ' τὸ νησί μιὰ παλιοβάρκα ποὺ δὲν ἦτανε νὰ τῆς ἐμπιστευτῆς οὔτε χαιρετίσματα δὲ βγάζει θαλασσινοὺς τὸ νησί αὐτό, πῆγε — ἦρθε μὲ μιὰ καλωσύνη ἔφερε ἀλεύρι καὶ δυὸ ἐφημερίδες, μάθανε πὼς πολεμοῦσε μὲ καρδιὰ στρατὸς καὶ λαὸς καὶ νικούσαμε. Ἡ λαχτάρων ἑξόριστων φούσκωσε.

Ὁ Δημοδιδάσκαλος ἔλεγε τὸν πόθο του, νὰ πολεμήσουνε κι' αὐτοί, σὰν ἔρωτας κι' ὁ πόθος αὐτὸς ἀβάσταχτος. Τοὺς λέει ἓνας παλιός:

ΕΛΛΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

— Μὴν βιάζεστε. . . πολεμᾶ μὲ τὴν ψυχὴ του ὁ λαὸς μὰ θὰ τὸν προδώσουνε. . . εἶναι κι' ὁ πόλεμόςτους κρυφὸς καὶ διπλός, δὲν τελειώνει γρήγορα. . .

Κάνανε μιὰ σειρὰ μαθήματα γιὰ φασισμό καὶ πόλεμο μὰ ὁ νοῦς τους ἄλλου.

“Υστερα ὁ χειμῶνας ἔκλεισε τὰ νησιά. Ἡ παλιόβαρκα στὰ δεύτερο πέρασμα δὲ γύρισε, ἀπόμεινε κει, βούλιαξε; Μέσα ἦτανε καὶ δυὸ δηλωσίες κι' ὁ ἄγριος Ἐνωμοτάρχης, τούρθε κι' αὐτουνοῦ νὰ φύγει, νὰ ζητήσῃ ἐνίσχυση πάει, ἀγύριστος. “Αν ἔμενε θὰ κυρίευε κι' ἐδῶ ἀγριεμός, θὰ χτυποῦσε τοὺς ἐξόριστους θὰ ἔβαζε νὰ χτυπιοῦνται ὑστερα ἐξόριστοι μὲ νησιῶτες, ἐξόριστοι συνα- μεταξύ τους — γίνανε πολλὰ τέτοια σ' ἄλλα νησιά. Ἐδῶ σὰν ἔλλειψε αὐτός, οἱ τέσσερις χωροφύλακες ἀφήσανε τὰ ὄπλα στὴν ἀποθήκη, καλημερίζανε — καλησπερίζανε ὅλον τὸν κόσμον «σ' ἓνα καζάνι βράζομε. . .» λέει ὁ Καφετζῆς.

“Υστερα λιγοστέψανε οἱ λιγοστὲς τροφοδοσίες, οἱ ἐξόριστοι λογαριάζανε τὶς μερίδες μὲ τὸ δράμι ὅπως οἱ γιατροὶ τὰ γιατρικά, τρῶνε μιὰ φορὰ τὴ μέρα. “Υστερα μέρα παρὰ μέρα. Ψωμί καθόλου. Καὶ πλαγιάζανε μὲ τὴ σειρὰ γιὰ νὰ οἰκονομίσουνε δύναμη, ὅπως στὶς ἀπεργίες πείνας.

Οἱ ἄρρωστοι βαρύνανε. Σὲ μιὰ μέρα πέθαναν δυὸ καλοὶ σύντροφοι ὁ Τυπογράφος κι' ἓνας Φυματικός. Οἱ δουλειὲς πέσανε σ' ἐκείνους ποὺ ἀντέχανε πιὸ πολύ. Αὐτοὶ βγαίνανε γιὰ κανένα χόρτο, γιὰ τίποτα χαμόκλαρα, ζεσταίνανε κι' ἀνακαπῶνανε τὸ νερὸ μὲ πίτουρο, μετρούσανε, μοιράζανε. Στὸν Κάτω Γιαλό, ἀπὸ κάτι ἀνεμοπλαγιασμένα κέδρα μαζέψανε καὶ μοιρά-

ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

σανε τὸ γλυκόστιφο καρπὸ, ψάχνανε σκυφτοὶ στὴν ἀκρογιαλιὰ γιὰ κανένα θαλασσινὸ φαγώσιμο, μὰ τὸ μέρος ἀλλοίμονο, οὔτε πεταλίδα δὲ στερεώνει. Ἐκείνη τὴν περίσταση φανήκανε οἱ ἀτίμητοι συντρόφοι ποὺ δὲ ρουφούσανε οὔτε κοχύλι ἀμοίραστο. Ξεχωρίσανε κι' οἱ μοναχοφάοι, ὅτι βρίσκανε αὐτοὶ τὸ ρίχνανε ἀμέσως μέσα τους, κρυφά. Πριστίκανε τότε ἀρκετοί.

Τότε ἡ γυναίκα τοῦ Καφετζῆ μυαλωμένη γυναίκα σ' ὅλα μέσα, κι' ἄς μὴν φαίνεται, πιάνει τὸν ἄντρα της, τοῦλεγε, τοῦλεγε κάθε βράδυ. Ὡσπου βγαίνει αὐτὸς στὴν ἐκκλησία, ἦτανε κ' ἐπίτροπος λέει:

—«Οἱ ἐξόριστοι δυστυχῆσανε ὅλα τὰ ὑστερηθήκανε, πεθάνανε κι' ὅλας δύο. Ἐμεῖς ὡς τώρα δὲ χάσαμε οὔτε μιὰν ὄρνιθα. Συλλοηστήτε χωριανοὶ ἂν εἶχαμε ἄλλο εἶδος πεινασμένους, πεινασμένους χωροφυλάκους ἢ πεινασμένους καλογέρους ἢ μακάρι καὶ συγγενεῖς μας πεινασμένους ἂν ἤθελε μᾶς μείνει τίποτα στὶς αὐλές μας ζωντανό... Συλλοηστήτε λοιπὸν τί ἀρμόζει νὰ γίνεῖ καὶ γι' αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνες, γιὰ δικό μας καὶ δικό τους συμφέρο».

Λοιπὸν κάνανε πρῶτον ἔρανο καὶ στείλανε στοὺς ἐξόριστους δυὸ - τρία κοφίνια κριθαροκούλουρα, ἓνα - δυὸ σακούλια φακί, φάβα, σῦκα ξερά, οἱ πεινασμένοι στοὺς πιὸ πεινασμένους. Τοὺς ἀφήσανε καὶ μιὰ στέρνα σὲ ἄδειο σπίτι γιὰ νὰ παίρνουνε ἄκοπα νερό. Τὰ σῦκα τοὺς κόψανε, πλαγιάσανε πολλοί.

Κ' ἡ θάλασσα ἔρημη, οὔτε καπνὸς οὔτε πανί. Στὸ ψήλωμα τῆς Παλιᾶς Βίγλας, ἀνάψανε φωτιές τῆ νύχτα ὅπως τὸν παλιὸ καιρὸ γιὰ βοήθεια, μὰ ποιὸς τὶς εἶδε ποιὸς νὰ τὶς δεῖ;

ΕΛΛΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Η ΣΥΝΑΔΕΛΦΩΣΗ

“Υστερα μὲ τὴ σφίξη τῆς πείνας καὶ τοῦ χειμῶνα, ἐξόριστοι καὶ νησιῶτες συμφωνήσανε, σηκώσανε λάδι καὶ ζάχαρη ἀπ’ τὴν ἀποθήκη τοῦ πιὸ καλοστεκούμενου τοῦ πήρανε καὶ τυριὰ κι’ ἀλεύρι, μὲ τὸν παπᾶ αὐτὸς νοίκιαζε δυὸ ἐρημόνησα, τὰ σπερνε, εἶχε καὶ κατσίκια. Ἀπ’ τὸ κακό του ἔπεσε στὸ στρώμα. Τοῦ δόσανε μάλιστα γραπτὴ ἀπόδειξη. Ἔτσι πορεφτήκανε ὅλοι κάμποσες βδομάδες.

“Αμα ἔγινε ἡ ἀπόφαση τούτη ὁ ἓνας χωροφύλακας ἔτρεξε ἄρπαξε τ’ ὄπλο του, τόνε τάϊζε αὐτὸν στὸ τραπέζι του ὁ Παπᾶς, μὰ οἱ ἄλλοι τοῦ τὸ πήρανε.

Τότε ἡ γυναίκα τοῦ Καφετζῆ, αὐτὸς νοίκιαζε στοὺς χωροφύλακες γιὰ κρατητήριο τὸ κατώϊ τοῦ καφενείου, κατέβηκε μάζεψε τὶς σφαίρες σ’ ἓνα τσουβάλι, τὰ φορτωθήκανε μὲ τὸ γυιό της νύχτα καὶ τὰ πετάξανε στὴ θάλασσα, σὲ βαθειὰ νερά. Σ’ ἄλλα νησιὰ γίνηκε ἀδερφοσκοτωμός, δηλαδὴ ἄλλος ἓνας Χάρος κοντὰ στὴν πείνα.

Οἱ δυὸ καλόγριες τῆς Περίψηλης θάψανε τὴ μιὰ ποὺ ξεκουράστηκε, κατεβήκανε στὸ χωριὸ δίνανε στὸν κόσμο εὐχὲς ὅποτε τοὺς μοιράζανε τὸ συσσίτιο: «ἀδελφωσύνη ἐπὶ γῆς...» πεθάνανε μακαρίζοντας. Πεθάνανε ὅλες οἱ γριὲς κι’ οἱ γέροι. Καὶ πολλὰ παιδιὰ. Κάτι μωρὰ δὲ βγάζανε δόντια, βγάζανε τρίχες στὰ μάγουλα ὡς κι’ οἱ μάνες τους τὰ φοβούντανε.

Ψοφούσανε καὶ τὰ γαιῖδούρια. Ὅσα ζῶα τρώγονται ἦτανε κίόλας φαγωμένα. Ἐνας νοικοκύρης ἔσφαξε τὴ γαιῖδούρα του

ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

πρὶν ψοφίσει, δὲν πάθανε τίποτα ὅσοι τὴ φάγανε, σφάξανε κι' ἄλλοι τρεῖς τὰ δικά τους, μάλιστα ἔγινε καυγὰς χτυπηθήκανε μὲ πέτρες καὶ κουβαριαστήκανε σὰν τὰ σκυλιὰ γιὰ ἓνα γαῖδουρίσιο κομμάτι. Παραλίγο νὰ μπλέξουνε κι' οἱ ἐξόριστοι. Μερικοὶ πάλι ποὺ στυλωθήκανε μὲ τὸ κρέας πιάσανε ξυλώνανε πόρτες, κουφώματα, νὰ κάνουνε βάρκα χωρὶς καρένα, μὲ καμιὰ καλωσύνη νὰ περάσουνε στὸ Μεγάλο Νησί μὰ δὲν ἀντέξανε, δὲν ἔκανε καλωσύνες, παραφύση βαρὺς ἐκεῖνος ὁ χειμώνας.

Ὁ Γέρος σὰν ἄλυωτος νεκρὸς παρῶν παντοῦ, κάθε στιγμή ὅσο κορμὶ τοῦ ἔμεινε βγήκε πιστό, ἴσκιο πιά δὲν εἶχε, κρέας δὲν εἶχε, μὰ ἡ λαλιὰ δὲν τοῦ κόπηκε, τοὺς ἔλεγε καὶ κανέναν λόγο. Ἄπ' τὰ λιγοστὰ λόγια κι' ἄπ' τοὺς βόγγους ξεχωρίζουνε οἱ πιὸ στυλωμένοι ἄπ' τοὺς ἐτοιμοθάνατους, οἱ ἐτοιμοθάνατοι ἄπ' τοὺς μισονεκροὺς ποὺ δὲ γυρεύουνε τίποτα, οἱ ἄλλοι γυρεύουνε κανένα βρεμένο πανὶ νὰ πιπιλίσουνε, καμιὰ κουβέρτα παραπανήσια, τρέμουνε.

Ἐνα πρωτὶ ἀσπρίσανε δυὸ πανάκια στὸ πέλαγος. Μὰ πρὶν τὸ μεσημέρι ἀκούστηκε βουητό, βγαίνουνε ἀπὸ τὰ βάθη τοῦρανοῦ ἀεροπλάνα, ὅπως βγαίνουνε ἀπ' τὰ βάθη τῆς θάλασσας καὶ γιὰ λίζουνε τὰ ψάρια, κυνηγοῦνε τὰ πανιά, τοὺς ρίχνουνε κάμποσες μπόμπες, πετιοῦνται σὰ δέντρα τὰ νερά. Ὑστερα πάλι ἀδείασε ἡ θάλασσα, χαθήκανε κι' ἀεροπλάνοι καὶ πανιά. Τότες καταλάβανε ὅλοι πὼς ὁ ἐχθρὸς αὐτὸς δὲν ἀφίνει νὰ ξεφύγει οὔτε βαρκάκι. Καὶ τὸ βράδυ ἐκεῖνο ξεψυχήσανε πέντε.

Ἄλλο ἓνα πρωτὶ φάνηκε ἀπ' τὴν Κάτω Μεριὰ ἓνα μεγάλο κότερο καὶ γρήγορο, πρὶν καλοακουστεῖ ἡ μηχανή του, νάτο καὶ

ΕΛΛΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

φουντάρει ἄγκυρα, βγαίνουνε ἀπὸ μέσα μιὰ παρέα καλοντυμένοι ἄντρες, χλωμοὶ καὶ δυὸ γυναῖκες φτιασιδωμένες. Τὸ χωριὸ ποὺ ἦτανε σὰν ἀκατοίκητο, ἄκουγες μόνο κανέναν βόγγο ἀπ' τὶς γυρτὲς πορτίτσες ἄξαφνα στοίχιωσε, συναχτήκανε οἱ πεινασμένοι, λίγοι - λίγοι κατεβαίνανε πρὸς τὸ γιαλό, παραπατούσανε.

Οἱ ἐπιβάτες τοῦ κότερου μαρμαρώσανε, τί ξέρουνε ἀπὸ πείνες κι' ἀπὸ ἐξορίες; «Ποῦ εἶναι ἡ Ἀστυνομία;» — αὐτὸ ρωτοῦνε.

Μὰ οἱ χωροφύλακες ἦτανε μὲ τοὺς πεινασμένους πιὰ ἓνα, κι' ὁ μπράβος τοῦ Μπακάλη τρυπωμένος. Βγαίνει ἓνας νησιώτης κι' ἓνας ἐξόριστος ἀπ' τοὺς πιὸ γερούς, στέκει κοντὰ κι' ὁ ἓνας χωροφύλακας — δίχως πιλίκιο μ' ἓναν πλεχτὸ σκούφο, ρωτοῦνε τοὺς ξένους ἀπὸ ποῦ ἦρθανε. Τότες μάθανε πὼς κήρυξε πόλεμο στὴν Ἑλλάδα κι' ὁ Χίτλερ καὶ πὼς θὰ σπάσει, ἔσπασε τὸ μέτωπο.

—«Σαράντα ἑκατομμύρια Ἴταλοὶ φασίστες κι' ἄλλα πενήντα τώρα οἱ Ναζήδες Γερμανοὶ ἐνενηντα» μурμουρὰ ὁ Γέρος, τόσους πολεμοῦμε;».

—«Δὲ πολεμιέται ὁ Χίτλερ» λένε οἱ ἐπιβάτες.

Τότες οἱ ἐξόριστοι ποὺ εἶχανε ἀκόμη ἀνάσα πονηρευτήκανε, ρωτοῦνε νὰ μάθουνε πιὸ καθαρὰ νέα. Μάθανε πὼς φεύγουνε οἱ Ἀγγλοὶ κι' οἱ Ἀγγλόφιλοι κι' ὁ Βασιλιάς, μένουν στὴν ἐξουσία οἱ Γερμανόφιλοι...

—Ὁ Λαὸς τί λέει; τί κάνουνε;

Αὐτοὶ ὅμως μιλήσανε συναμεταξύ τους ξένη γλῶσσα. Κι' ἢ μιὰ γυναῖκα ρωτᾷ «Πόσο πουλοῦνε τ' αὐγὰ ἐδῶ;» Τότες ἀπομείνανε ἀνοιχτὰ τὰ μελανὰ στόματα, ἔτσι δὲ μείνανε δίχως λαλιὰ σὰν ξεθαμένα καύκαλα ποὺ φοβερίζουμε καὶ συνάμα κρυφογελοῦνε.

ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

Κι' ὁ Γέρος τοὺς λέει:

«Μυαλὸ δὲν ἔχετε, δὲν ἔχετε οὔτε μάτια;»

Ζητήσανε τὸν καπετάνιο τοῦ κόττερου, ἦρθε δεύτερη ἀτμάκατο, συμφωνήσανε πὼς θὰ κάνει τὸ κότερο δυὸ δρομολόγια ὡς τὸ Μεγάλο Νησί, νὰ πάρει μέσα 4 γερούς κι' ἀρκετοὺς ἄρρωστους, ὡς εἴκοσι ἄτομα, γιὰ νὰ φέρουνε πίσω οἱ δυὸ γεροὶ ὅ,τι τροφίμα βροῦνε. Τοὺς εἶπε ὁ Καπετάνιος πὼς μόνο νύχτα ταξιδεύουνε, βασιλεύοντας ὁ ἥλιος, θὰ τοὺς μπαρκάρει.

“Οπου, κάνανε ὅλοι καρδιά, ξεδιαλεχτήκανε μὲ ψῆφο, νησιῶτες κι' ἐξόριστοι ποιοὶ θὰ πᾶνε, ποιοὶ θὰ ξαναγυρίσουνε, ἀπ' τ' ἀπόγεμα πιάσανε κατεβαίνανε στὸ περιθαλάσσιο, ἄλλοι ὀρθοί, ἄλλοι σερνόμενοι. Κι' ὁ Γέρος μαζί κι' ὁ Κουτσὸς καὶ γυναῖκες χεροπιαστές, φορτωμένες ἀπὸ κανένα ρούχο, δυὸ - τρεῖς βαστούσανε πανεράκια μὲ ματσάκια φασκόμηλο μέσα, νὰ τὰ πουλήσουνε ἢ καὶ νὰ τὰ προσφέρουνε. Μὰ ὅπως πρόβαλε, ἡ συνοδεία ὁ Καπετάνιος διώχνεις τοὺς ἐπιβάτες του μὲ τὴν πρώτη ἀτμάκατο, ἀφίνει μπαίνουνε στὴν ἄλλη ἀτμάκατο ψηφισμένοι δυό.

— Ποῦ νὰ ὑποψιαστοῦνε αὐτοί... πηδᾶ κι' αὐτὸς μέσα, ἡ μηχανὴ ἔτοιμη, ἀβάρα καὶ ἴσια στὸ κόττερο, ἀμέσως σαλπάρουνε. Ποιὸς ἄκουσε τὴν κατάρα καὶ τὸ θρῆνο ξοπίσω του;

Τοῦ Γέρου τὸ λαρύγγι ἔβγανε μιὰ φωνὴ «σκύλε» σὰ νὰ τοῦ τὸ σκίσανε μὲ μαχαίρι. Μὰ τοῦ δόσανε κατακέφαλα μ' ἓνα παλαμάρι βρεμένο, ἔχασε τὸν κόσμο.

Ξύπνησε πεταμένος καθὼς κι' ὁ Κουτσὸς στὴν πλώρη. Τραβούσανε γιὰ τὴν Κρήτη. Τοὺς ταΐσανε δυὸ φορές τὴ νύχτα γάλα γλυκὸ τοῦ κουτιοῦ καὶ παξιμάδι, ὁ λαιμὸς τους ὅμως κλει-

ΕΛΛΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

στός, φαρμακωμένος, σπαράζανε, ξερνούσανε.

Δέν προλάβανε νὰ πιάσουνε Κρήτη. Ὅπως ἀχνοροδίζανε τὰ βουνά της δίχως ν' ἀγγίζουνε τὴν ἤσυχη θάλασσα, πρόλαβε σὰν πρῶινός προκομένος ψαρὰς ἓνα ὑποβρύχιο, στάθηκε μπρὸς στὸν ἥλιο ποὺ ἔσκαζε γιὰ νὰ τοὺς τυφλώνει τὸ θάμπος του, ἀν εἶχε κανονάκι τὸ κότερο. Ὑστερα ρίχνει ἓνα λαστιχένιο βαρκάκι, μέσα δυὸ ναῦτες μὲ αὐτόματα, διατάξανε νὰ μποῦνε οἱ γυναῖκες κι' ὁ σκελετωμένος Γέρος σὲ μιὰ μεγάλη βάρκα τοῦ κότερου, σὲ ἄλλη βάρκα ρίξανε ἰδιοχτῆτες καὶ πλήρωμα αἰχμάλωτους.

Καθὼς πῆγε νὰ μπῆ στὴν πρώτη βάρκα κι' ὁ Κουτσός, κάτι τοῦ φώναξε ὁ Γερμανός, εἶδε τὰ δεκανίκια του αὐτὸς τὰ πετὰ πέρα, τί τοῦ φάνηκε... δίνει ἓνα σάλτο ἀπ' τὴν κρεμαστὴ σκαλίτσα πηδὰ στὴ θάλασσα. Τοῦ ρίξανε μιὰ ριπὴ ἐκειδὰ σὰ δελφίني τὸν σκοτώσανε, μελάνιασε μὲ τὸ αἷμα ἢ θάλασσα. Ὑστερα ρίχνουνε δυὸ κανονιὲς βουλιάζουνε τὸ κότερο.

Ὁ Γέρος βρέθηκε λοιπὸν στὴν πρώτη βάρκα. Ὅλη μέρα παλεύανε τὰ κύματα τοῦ μαῖστρου. Τὸ βράδυ ἔκανε πὼς ἔκοψε ὁ ἀγέρας ἀπόμεινε ἢ ἀποθαλασσιὰ, ἢ βάρκα δέν εἶχε δρόμο, δέν ἄκουε τιμόνι, δυὸ κύματα μεγάλα ρεματικὰ τοὺς πέσανε ἀπανωτά, ξεφωνήσανε οἱ γυναῖκες πέσανε ἀπὸ μιὰ μπάντα καὶ μπατάρανε.

Τώρα βγαίνει ὁ Γέρος στὸν ἀφρὸ σκασμένος. Βλέπει τ' ἄστρα καθαρὰ, τὸν οὐρανὸ καταπάνω του, κλώττισε, πέταξε τὰ παλιοπάπουτσά του, δίπλα του πετάγεται σὰ ζωντανὸ πράγμα ἓνα κουπί, πιάνεται. Δυὸ πλεψιὲς παρακεῖ κάτι ἀνάβει καὶ σβύνει, κλωτσᾷ πρὸς τὰ κεῖ βλέπει ἓναν τοῦ κότερου, ἦτανε ὁ ξέ-

ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

νος μάγειρας, φορεμένος ένα σωσίβιο σαν πάπλωμα είχε και ηλεκτρικό φωσάκι τὸ ἀκριβό του σωσίβιο. Πέφτει κοντὰ ὁ Γέρος ὁ ξένος σκαμπανέβαζε ἴδιο φελός, δὲ βγάζει ἄχνα, τὰ μάτια του μόνο παίζουνε πιάνεται κι' αὐτὸς ἀπ' τὸ κουπὶ κυττάζει δύσπιστα μὲ κακία τὸ Γέρο μήπως τὸν ἐμποδίσει. Ἀκουστήκανε φωνές μὲς στὴ φύσκωση τῆς θάλασσας καὶ πάλι χαθήκανε. Τὰ κύματα βουβὰ δίχως ἀφρούς τοὺς σηκῶνανε μαλακὰ στὸ κουπὶ ἀπάνω. Ἐνα κοπάδι ἀφρόψαρα συναχτήκανε στὸ φωσάκι τοῦ σωσίβιου σπύθισε καὶ μπιρμπίλισε ἢ μαυρίλα μὲ τὸ πέρασμά τους. Ὁ Γέρος ἀνετρίχιασε, τὸ μεδούλι του ἔλυωσε, ἀπὸ φόβο λογάριασε τὸ μαῦρο βάθος ἀπὸ κάτω τους, σαν τρέλλα τὸν ἔσφιξε νὰ πεταχτῆ ὄξω, νὰ κάνει φτερὰ εἰδάλλως τρελλαίνεται. Μὰ γνώρισε γιὰ μιὰ στιγμή τὰ ψάρια, ἦτανε σαβρίδια, ὁ νοῦς του πιάστηκε ἀπ' τὴ γνώριμη ὀνομασία σὰ νάτανε κι' αὐτὸ σωσίβιο κόντεψε νὰ γελάσει πὼς βρίσκεται παρέα μ' ἕνα κοπάδι σαβρίδια.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

Ὁ κάμπος τῶν προσφύγων καὶ τὰ γεφύρια

Πρὶν καλοξημερώσει καὶ πρὶν σωθεῖ τὸ φωσάκι τοῦ μάγαιρα κατὰ καλή τους τύχη μιὰ τορπιλλάκατο τοὺς πλησίασε, συμμαχικιά. Τοὺς ἔβγαλε στὴν Ἀλεξάντρια.

Στὴν Ἀλεξάντρια ὁ Γέρος βρέθηκε σὲ νοσοκομεῖο αἰγυπτιακό. Ἡ γλώσσα ποὺ δὲν καταλάβαινε τὸν δρόσιζε σὰ νερὸ τρεχούμενο καὶ τὸν εὐφραине, ἡ ὄμορφη ἀραβικὴ γλώσσα καὶ βρύση ἑφτάκρουνη. Ὁ κόσμος ἔμπαινε γιὰ ἐπίσκεψη μέρα πάρα μέρα, πρόσωπα μελαχροινά, ψιλοκόκκαλα κορμιά, χέρια, μάτια ὅλα

ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

τοῦ μιλούσανε. Συλλογίστηκε πὼς θ' ἀγαπήσει πολὺ τὴν Αἴ-
γυπτο. Δυὸ ξασπρισμένες νοσοκόμες Ἐγγλέζες μπαινοβγαίνα-
νε κόβανε τὸ ἀνθρώπινο βουητό. «Ἀνάθεμα τὴν πάστρα σου» ἔ-
λεγε ὁ Γέρος.

Ἄμα τὸν βγάλανε ἀπ' τὸ Νοσοκομεῖο ἤβρε καταφυγὴ στὰ
φτηνὰ ἑλληνικὰ ξενοδοχεῖα. Πότε τὸν κρατούσανε μὲ ὑποψία καὶ
πότε μὲ συμπάθεια. Ἔλεγε τὴν ἱστορία του ἄκρες - μέσες, τὸν
κρατούσανε καὶ χωρὶς μπαούλο. Βαστοῦσε μιὰν ἀλλαξιά ρούχα
ποῦ τοῦ δόσανε, τυλιγμένα σὲ ἔφημερίδα. Ἐτρωγε καὶ δὲν ἔ-
τρωγε.

Μιὰ μέρα φορτώθηκε μιὰ κόφα ἐνοῦς ἐμπόρου κι' αὐτὸς
τοῦβγαλε εἰσιτήριο γιὰ Κάϊρο, γιὰ παρέα. Τοῦ ἔπεε πολλὰ ὁ
Γέρος γιὰ τὴν Ἑλλάδα, κι' αὐτὸς ρωτοῦσε πολλὰ, ἦτανε ροβι-
θέμπορος. Ὁ Γέρος θυμήθηκε τὴ Μεγάλη καμπάνα τῆς Περίψη-
λης στὸ πρωτελευταῖο νησὶ τοῦ Αἰγαίου, «δωρεὰ ἐνοῦς ροβιθέ-
μπορου» ὅπως τ' ἔλεγε ἡ ὁμιλιτικιὰ Γρηά. Μιὰ ψιλὴ ψιλὴ θλίψη τὸν
ἔπιασε σὰ μεταξωτὸ νῆμα, τὸν τραβοῦσε πίσω καθὼς ἔτρεχε τὸ
τραῖνο μπρός, τὸν ἔφερε στ' ἀποκλεισμένο νησί, τί θὰ γίνουνε
τόσα νησιά, τόσα κορμιά, οἱ ἀτίμητοι συντρόφοι, ἄχ Ἑλλάδα τί
γίνεσαι;

Πῆγε στ' ἀκρινὸ παράθυρο τοῦ βαγونيοῦ καὶ ξέρασε ὅτι ἔ-
φαε ποῦ τοῦ πρόσφερε ὁ Ρεβιθέμπορας.

Τὰ μάτια ὅμως βλέπουνε καὶ δὲν ξερνοῦνε. Τοῦτος εἶναι ὁ
πιὸ ποτισμένος κάμπος τοῦ κόσμου, ἔτσι τοῦ εἶπε ὁ ἔμπο-
ρας.

Πρασινίζουνε λουρίδες λουρίδες τὰ φυτρωμένα μπαμπάκια,
τὰ τριφύλλια, μαῦρα τὰ ὀργώματα, μαῦρο, παχὺ τὸ χῶμα. Πέ-

ΕΛΛΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

τρα πουθενά. Οί φελλάχοι περνούνε πολλοὶ μαζί, σειρές, σειρές τὰ βουβάλια, οί καμήλες. Οί γυναῖκες περπατοῦνε μὲ φορτία στὸ κεφάλι ἐπίσημα, σὰ νὰ τῶχουμε τάξιμο τὸ φορτίο καὶ τὸ περπάτημα. Καταμεσίς στὰ χωράφια ἀνάμεσα στὶς φοινικιᾶς ἐξέχουμε μυτερὰ πανιὰ κι' ἀντένες περίψηλες, οί φελούκες ἀνεβοκατεβαίνουνε τὰ κανάλια. Τὰ γεφύρια μὲ σιδερένιες στάβρωσες ἀνοίγουμε ἄλλα στὴ μέση, ἄλλα στὶς ἄκριες, ἐκεῖ συνάζονται πλῆθος τὰ ποταμίσια καΐκια. Τὰ τιμόνια βαριά, κάθε τιμόνι πιάνει μάκρος ἴσαμε μιὰ βάρκα στὴν πρύμη, οί πλώρες στριφτὲς πρὸς τὰ πάνω, σὰ ροῦχο ἀνεσηκωμένο, γιὰ τρέξιμο σχεδιασμένα ὅλα γιὰ νὰ παλεύουνε τὸ ποταμίσιο ρέμα.

Στὸ Κάϊρο ἀποχαιρετιστήκανε ὁ Γέρος μὲ τὸ Ρεβιθέμπορο μὲς στὴ φασαρία τοῦ σταθμοῦ. Καὶ πάλι τράβηξε ὁ Γέρος γυρεύοντας ἐλληνικὲς ἐπιγραφές. Σ' ἓνα ζυθεστιατόριο ποῦ κάθησε τὸν περιποιηθήκανε πολὺ.

Ἐκεῖ ἀπ' τὴν πρώτη βραδιὰ γνωριστήκανε καὶ μὲ μιὰ καλύτερη Πόρνη, αὐτὴ τὸν συμπάθησε, τὸν σπίτωσε στὴς Μάνας τῆς σ' ἄλλη γειτονιά, ὄχι ἐκεῖ ποῦ εἶχε τὴν πελατεία. Ἡ μάνα μαγεύει καλά, ἤθελε καὶ παρέα. Ἡ κόρη ὅποτε πήγαινε νὰ κοιμηθῆ στὸ σπίτι τῆς τοῦ ἄφινε καὶ χαρτζιλίκι στὴ τσέπη τοῦ κρεμασμένου σακακιοῦ του, πρόθυμες οί δύο τους σ' ὅλα πῶς νὰ τὸν εὐχαριστήσουνε.

Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ οί φασίστες καταλάβανε τὴν Ἑλλάδα, τὴ μοιραστήκανε Ἴταλοὶ καὶ Γερμανοί, στὴ Μακεδονία κατεβήκανε φασίστες Βούλγαροι. Πήρανε τὴν ἐξουσία λοιπὸν ξένοι κι' οί Ἕλληνες φασίστες, συνεννοηθήκανε, ὀνομάσανε τὴν κατάσταση «Ἑλληνικὴ Πολιτεία». Οί φυγάδες ὑπουργοὶ καὶ παλατιανοὶ

ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

πήρανε μαζί τους, τὸ χρυσό, ἢ δραχμὴ χωρὶς ἀξία, κρυφτήκανε τὰ ἐμπορεύματα, πλάκωσε πείνα καὶ βαριά σκλαβιά.

Στὴν Αἴγυπτο κι' ὅπου ζούσανε Ἕλληνες ἔπεσε ἀπελπισία. Ὁ πολὺς κόσμος δὲν ξέρει τὶς συμπαιγνίες, τὶς αἰτίες, τὰ μυαλὸ πάει νὰ σαλέψει πῶς ἀπὸ δόξες καὶ νίκες νὰ πέσωμε σὲ τόση καταφρόνια. Μὰ καὶ νὰ μάθουνε τὶς αἰτίες δὲν ἀντέχουνε, ντροπιάζονται δὲ θέλουνε νὰ λέγονται πιά Ἕλληνες, τοὺς νικᾷ ἢ ἀπελπισία.

Στὰ ἐλληνικὰ Κέντρα, στὰ σπίτια, στὰ γραφεῖα, στὰ καταστήματα παντοῦ ἀπελπισία. Καὶ διχόνοια. Ἄλλοι καταριοῦνται τοὺς Ἕλληνες στρατηγούς ἄλλοι τοὺς Ἀγγλους, οἱ φωνὲς δὲ γνωρίζονται ἀπ' τὴν ἀγωνία. Ἔρχονται κάθε μέρα πρόσφυγες, ἄλλοι γυρεύουνε, βρίσκουνε συγγενεῖς, ἄλλοι γυρεύουνε καὶ δὲ βρίσκουνε. Καμιὰ δουλειὰ καμιὰ συζήτηση δὲν προχωρᾷ. Ὅλα κομένα καὶ παραλογισμένα. Στὰ Προξενεῖα κλειστὲς οἱ πόρτες, δὲν ξανάγινε τέτοια κατάσταση, δὲ βρίσκανε τίποτα τέτοια στὰ χαρτιά τους. Οἱ λιγοστοὶ φιλότιμοι ἐπίσημοι δὲ ξέρουνε πῶς νὰ βοηθήσουνε τοὺς γλυτωμένους... πολλοὶ τοὺς βλαστημοῦνε ὅσο φτάνουνε κι' ἄλλοι πληθαίνουνε. Ἀκούστηκε πῶς πέρασε ὁ Βασιλιάς, πέρασε ὁ Πρωθυπουργός, ποιός τοὺς εἶδε;

Ἄμα ἔπεσε ἡ Κρήτη, δὲν ἀπόμεινε μέρος ἐλεύθερο ἐλληνικό.

Ὁ Γέρος δὲ ξέρει τί θὰ γίνει. Οὔτε τί ἀρμόζει νὰ γίνει. Ὅπου εἶναι μαζεμένοι πρόσφυγες καὶ συμπατριῶτες ἐκεῖ κι' αὐτός, ὁ νοῦς του δὲν φτάνει παρακεῖ.

Ὅπου ἓνα πρωῖ, κατέβηκε πολὺ πρωῖ κάθησε στὸ καφενεῖο. Ἡ πλατεῖα ἐκεῖ τραβοῦσε ἀπ' τὰ στενὰ δρομάκια ἓνα δροσερὸ

ΕΛΛΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ἀγεράκι πού δὲν ἔπρεπε νὰ μοιάζει, ὅμως ἔμοιαζε μὲ τ' ἀπόγειο πού κατεβάζουνε οἱ ρεματιῆς τῶν νησιῶν τέτοιαν ὥρα, κάνουν πανιά τέτοια ὥρα καὶ τὰ βαρκάκια γιὰ ψάρεμα. Θυμήθηκε πολλῶν εἰδῶν καιροῦς καὶ τὴν πιστὴ συντροφιά, σκίστηκε τὸ μέσος του. Συνάμα ὅμως βλέπει καὶ πολλὰ παράξενα μπροστά του, ζωηρὰ πολὺ τὰ ἐδῶ καὶ τὰ ἐκεῖ μурμουρά:

— Γλύκα καὶ πρωῖνὴ δροσιὰ πίσω μὲ πᾶς ἢ μπρός; Παλιά μου γνώση τοῦ καιροῦ ἀπὸ ποῦ φύσηξες καὶ σημερινὴ λαχτάρα;

Εἶδε τὰ μαγαζιά πού ἀνοίξανε, πιάσανε περνούσανε ὅσοι βγάζουνε τὸ μεροκάματο διασκεδάζοντας τοὺς διαβάτες. Πέρασε πρῶτος ἓνας νᾶνος μὲ σουβαντισμένο ἄσπρο τὸ πρόσωπο, αὐτὸς ἔκανε πῶς ἀγόραζε κάτι γιὰ σεφτέ, πῶς ἦτανε τάχα γουρλῆς καὶ τοῦ δίνανε μπαξίς. Ἔλεγε κι' ἀστεία αἰσχρά. Πέρασε κι' ἓνας πολὺ μαῦρος μὲ φλογέρα καὶ δυὸ φείδια σ' ἓνα καλάθι, ἄλλος πού ἀναβε καὶ κατάπινε φωτιές, ἓνας πού ἔσερνε μιὰ κατσικά καὶ πάνω της μιὰ κοκκινόκωλη μαϊμοῦ. Τέλος ἦρθε κι' ἓνας λουδανέζος μὲ λατέρνα κι' ἡ ἀδερφή του ντυμένη ἀγορίστικα, πιάσανε χορό, ἐκεῖνος γύριζε τὴ λατέρνα χόρευε στὸν τόπο, ἐκείνη παίζει τὸ ντέφι της ἢ ψιλοχέρα καὶ ψιλοπόδαρη, παίζει καὶ χορεύει, μάτια, φρύδια, πλάτες, κοιλιές της χορεύουνε, πηδᾶ καὶ στέκεται, στέκεται καὶ τρέμει, πετᾶ τὸ ντέφι ψηλὰ καὶ τὸ πιάνει, τὸ σβουρίζει, τὸ πατᾶ μὲ τὸ νύχι καὶ τρίζει, βογγᾶ σὰ θηρίον φχαριστημένο. Μαζευτήκανε πλήθος παιδιὰ χορεύανε κι' αὐτά. Κι' ὅσα περνοῦνε μὲ νταντάδες καὶ μανάδες τὶς τραβοῦνε γιὰ νὰ σταθοῦνε, οἱ παραγυιοὶ πετιοῦνται ὄξω ἀπ' τὰ καταστήματα, οἱ φορτωμένοι ἀκουμποῦνε τὰ φορτία τους, πέφτουνε ἀπ' τὰ παράθυρα γροσάκια. Βγαίνει στὸ μπαλκόνι ἐνοῦς ξενοδοχείου ἔ-

ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

νας ναύτης μισόγδυτος γλυτωμένος από τορπιλλισμό, χτυπά τὰ χέρια του, χτυπά τὰ στήθια του, γυρίζει τὸ κεφάλι του ἐδῶ — ἐκεῖ σὰν περίστερος, γελᾷ, τοῦ γελοῦνε. Περνᾷ κι' ἕνας κοκκινολαίμης Ἕλληνας λοχαγὸς μὲ μπαστουνάκι στὸ χέρι καὶ ζωσμένος μὲ περιστροφή σὲ ἄσπρη θήκη, τρέχει χορεύοντας ἢ μικρή, κάνει πῶς τοῦ παίρνει τὸ μπαστουνάκι, περιμένει νὰ γελάσει κι' ἐκεῖνος, νὰ τῆς δώσει μπαξίς, αὐτουνοῦ ὅμως ὁ λαιμὸς ἀπὸ κόκκινος ἔγινε μελανός, χωρὶς νὰ γυρίσει νὰ τὴν κυττάξει τῆς κατεβάξει μιὰ μὲ τὸ μπαστουνάκι, αὐτὴ πρὶν τὴ φάει βρέθηκε στ' ἀντικρυνὸ πεζοδρόμιο, ἀκόμα χορεύει. Μὰ ἐκεῖ στάθηκε, μούδιασε, μούδιασανε ὅλοι περαστικοὶ καὶ καθιστοί. Καὶ τοῦ Γέρου πῶς τοῦρθε σὰ νὰ τοῦ πατήσανε καμιὰ παλιὰ πληγή, σὰ νὰ ἔβλεπε τὸ βασανιστὴ τοῦ κόσμου ἀντίκρου του ἄρπᾶ τὸ σκαμνὶ ποὺ ἦτανε καθισμένος, τὸ πετᾷ καταπάνω στὸ λοχαγό, αὐτὸς ἔσκυψε, ὁ Γέρος ἄρπᾶ κι' ἄλλο ἕνα, τὸ κομματιάζει καὶ τὸν κυνηγᾷ μ' ἕνα ξυλοπόδαρο. Ὁ κόσμος τάχασε, ἄρκετοὶ ἄρπάξανε κι' αὐτοὶ σκαμνιά, μὰ πέρασε ταξὶ μπῆκε ὁ λοχαγὸς μέσα, οἱ ὀργανοπαῖχτες τὸ στρίψανε, στρίβοντας γυρίζανε καὶ χαμογελοῦσανε. Νὰ κι' ὁ ἀστυνόμος μὲ τὸ ψηλὸ φέσι, ὁ κόσμος ἔπεσε κοντὰ τοῦλεγε, τοῦλεγε, γυρίζανε βλέπανε τὸ Γέρο σηκώνεται αὐτὸς ἀπ' τὸ καφενεῖο ποὺ ξανακάθησε καὶ φεύγει. Πῆρε τοὺς δρόμους. Ἔλεγε ἀπὸ μέσα του: «Ξεφτελιστὲς τοῦ κόσμου, βασανιστὲς...».

Τὸ χέρι του ἀπόμεινε μούδιασμένο σὰ νὰ πέταξε κανένα ὀλόκληρο κοτρῶνι ἀπὸ Ἀνατολὴ σὲ Δύση, ὄχι σκαμνί.

Καὶ πάλι συλλογίστηκε: «Τόσα χρόνια ἐξορία, τόσο χρόνονε γνώση σὲ τέτοια πράξη μ' ἔβγαλε, σὲ καρεκλοκαβγᾶ...»

Δὲν πῆγε στὴν κάμαρή τους ἐκείνη τὴ νύχτα, ἐδῶ καὶ κεῖ

ΕΛΛΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

τὴν ἔβγαλε. Οὔτε καὶ τὴν ἄλλη. Πείνασε. Τέλος ἡ ἄδεια τοῦ κοιλιᾶ τὸν ὀδήγησε σωστά, πῆγε γράφτηκε κι' αὐτὸς σ' ἓνα στρατόπεδο προσφυγικό.

Ἐκεῖ στὸ στρατόπεδο τοὺς ταΐζανε καλά. Τοὺς ταΐζανε τροφοδοῦτες Μαλτέζοι καὶ Λεβαντῖνοι ἔμπιστοι τῶν Ἑλλήνων. Μὰ καὶ δὲν καταλάβαινε κανεὶς ποιοὶ ὀρίζουνε τὸ στρατόπεδο καὶ πῶς, μὲ τὸ καλό; μὲ τὸ ἄγριο;

Τοὺς ταΐζανε κρέας κάθε μέρα σὰ θηρία στὸ κλουβί. Στὶς ψάθες, ποὺ πλαγιάζανε τοὺς φέρανε τρόμπες καὶ γιαιτρικὰ γιὰ μυῖγα καὶ κουνούπια. Μὰ στὶς πόρτες οἱ φρουροὶ μ' ἐφόπλου.

Μιὰ μέρα ἦρθανε δυὸ Ἑλλήνοι κι' ἓνας Ἑλληνας ἀξιωματικός μὲ ὅμοια στολὴ κι' οἱ τρεῖς, γιὰ νὰ στρατολογήσουνε, βγαίνει ἓνας μεσόκοπος Ἀνατολίτης, Τελωνοφύλακας, τῆς πρώτης προσφυγιάς παιδί, ὁ νοῦς του ἀκονισμένος ἀπ' τὰ προσφυγικὰ κι' ἀπ' τὰ ἐργατικὰ δούλεβε σὰν ἐργαλεῖο κατάλληλο, λοιπὸν ρωτᾶ:

— Ποιὸς στρατολογεῖ ὁ Ἑλληνας ἢ ὁ Ἑλλῆνος βασιλέας; Μιλιά. Ἐνας ἄλλος πῆρε θάρρος, φώναξε:

— Ἀμα σκοτωθούμε ποιοὶ κράτος θὰ στείλει στὸ σπίτι μας εἶδηση;

— Δὲ θέτε νὰ πολεμήσετε;

— Ἐμεῖς πολεμοῦμεν καὶ πολεμήσαμεν, λέει ὁ Τελωνειακός, «ἔσεῖς ξέβρετε νὰ βγάλετε πέρα τέτοιον πόλεμον; Θὰ χτυπᾶτε τὸν φασισμόν;»

Ὁ ταγματάρχης μελάνιασε καὶ εἶπε ἔχομε χρέος νὰ ἐλευθερώσωμε τὴν Πατρίδα.

— Πάλι ἐμεῖς ἐλευθερώνομεν, πάλιν ἔσεῖς πουλήστε τὴν, ἄς

ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

Εἶναι ὅμως αὐτὰ θὰ τὰ βλέπομεν... Τὸ κατ' ἐμᾶς σήμερον στρατολογίαν ἐσεῖς ἀφοῦ κάνετε, πῶς μαντρισμένους ἐδῶ μᾶς ἀφίνετε; Μᾶς πιάσατε πουθενὰ αἰχμάλωτους;

Οἱ στρατολόγοι φύγανε.

Τὸ βράδυ ἐκεῖνο οἱ ἄντρες ἄκρια - ἄκρια στὰ σύρματα καπνίζανε, ἦτανε καταπικραμένοι καὶ μετανοιωμένοι.

Κι' ὁ Γέρος ἐκεῖ δίβουλος. Ποῦ πῆγε ἡ γνώση του; Αὐτὸς ποὺ ἤξερε τὸ βάρος καὶ τὴν ἀλάφρωση καθεμιανῆς ὥρας ὅσα προφήτεψε τὸν ἤβρανε τώρα κατακέφαλα, ὅλα πάλι ἐξαρχῆς:

— Ὅλα θὰ τὰ πάθω πάλι, πάλι ὅλα ἐξ ἀρχῆς... Καὶ νὰ πολεμήσω θέλω.

Τοῦ μίλησέ ὁ Τελωνιακός, λέει:

— Πολὺ τὴν λαχταρέψαμεν τὴν ἐλευθερίαν κακόμοιροι Ἕλληνοὶ, κακόμοιροι πρόσφυγοι, μὰ μὴν ξελογιαστήτε μ' ἓναν πρῶτον λόγον κακόμοιροι πεινασμένοι τῆς ἐλευθερίας, ἐλευθερία λέγομεν — ἄλλο ἐμεῖς ποθοῦμεν, ἐλευθερία λέγουν ἄλλο ποθοῦν ὅσοι βαστοῦν ἐμᾶς ἐδῶ σὲ σύρματα, ὁ πόλεμος τοῦτος πουλὶ δὲν εἶναι, εἶναι δράκοντας δικέφαλος.

Ἔτσι περνοῦνε οἱ μέρες, οἱ πρόσφυγες τρῶνε, καπνίζουνε, κάνουνε μὲ τὰ τσιγάρα ἐμπόριο, τὸ ψωμὶ τὸ πετοῦνε δὲν ἔχει οὐσία, δὲν ἔχει οὐσία τίποτα στὸν Κάμπο.

Μιὰ μέρα ἦρθε κάποιος ξένος δημοσιογράφος Φιλέλληνας, ζητοῦσε ἱστορίες ἀπ' τὸν πόλεμο τῆς Ἀλβανίας. Τὸν βάλανε στὴ μέση ὁ κόσμος, τοὺς μοίρασε ἀκριβὰ τσιγάρα. Μπαίνει μπροστὰ πάλι ὁ Τελωνιακός:

— Κόπιασε στὴν ψάθα μας, κάτσε, ἅμα ἱστορίες δὲ χόρ-
τάσες;

ΕΛΛΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

— Ζητᾶ ἢ Ἀμερικὴ ἱστορίες ἀληθινές, τοὺς λέει αὐτός.

— Στὰ χαρτιὰ ἱστορίες τί ψεύτικες τί ἀληθινές...

— Ὅσα γίνανε στὴν Ἑλλάδα, θυσίες, μάχες...

— Μάχες — θυσίες, κόσμος — λαός, στὴν ἐξουσία φασίστες, προδοσίες, φανερός, κρυφός, κουβάρι, ἀρχηγοὶ ἄλλα καὶ λαός ἄλλα ἐπιθυμοῦν ἔτσι νὰ λέγεις ἐσὺ ἀληθινές τὶς ἱστορίες.

— Ἐμεῖς γράφομε ἀμερόληπτα, εἶπε ὁ Φιλέλληνας καὶ καμάρωνε, καμάρωνε κι ὁ διερμηνέας του.

— Ἀμερόληπτα... ἴσια κι ὅμοια ἔ; Ὅμοια ἢ καρδιὰ τῶν ξυπόλυτων στρατιωτῶν ὅμοια ἢ λιγοψυχία τῶν στατηγῶν; Ὅμοιον τὸ βαρκάκ' ὅπου μᾶς ἐδώρισεν — καλή του ὥρα — πάμπτωχος ψαράς, ὅμοια τ' ἀεροπλάνα των φορτωμένα λίρας, ἐμεῖς πρόσφυγες, αὐτοὶ πρόσφυγες ἔ;

— Πές του πῶς δὲν καταλαβαίνω, λέει ὁ Φιλέλληνας στὸ διερμηνέα.

— Πές του πῶς δὲν θέλει νὰ καταλάβει, λέει ὁ Ἀνατολίτης.

Λέει μιὰ γυναίκα: Κι' ἐδῶ ποὺ μᾶς ἔχουνε πάλι λογαριάζουνε τί θὰ πάρουνε ἀπὸ μᾶς...

Κι' ὁ Ἀνατολίτης ξαναλέει:

— Εἶσαι Ἀμερικάνος, μιλοῦμεν ὡς νὰ ἔχομεν τὴν Ἀμερικὴν σύψηχην ἐμπροστὰ μας, βαστᾶς χρυσὸ μολύβι, μπόλικο βλέπω τὸ χαρτί, μπόλικας τὰς λίρας καὶ διαβατήριον, στὴν τσέπη, τὸ πράγμα φαίνεται, ταξιδεύεις ἐλεύθερα, νὰ γράφεις λοιπὸν καὶ νὰ διαλαλεῖς πῶς οἱ Ἕλληνες πολεμήσαμεν ἄξια, ὅμως ἀνάξιοι ἀρχηγεῦσιν, ἄδικον αἷμα ρέει, τὸ καθαρὸν, ἢ Κατοχὴ τῶν βαρβάρων βαρεῖα, ἐσεῖς θὰ βοηθήσετε, πῶς θὰ βοηθάτε καὶ ποιὸν θὰ βοηθάτε, αὐτὸ ρώτησε.

ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

Ὁ Ἀνατολίτης μιλοῦσε καμπανιστὰ ὁ διερμηνέας μασημένα. Ὁ Φιλέλληνας στραβογελοῦσε. Τέλος βλέπει τὸ ρολοῖ του, λέει πὼς φεύγει ἀπόψε εἶναι βιαστικός.

—Ποῦ πάει;

—Βαγδάτη

—Ἄφεριμ Βαγδάτ καλὸν, ἔμορφον ποταμὸς... θὰ διασκεδάσει ἔμορφα.

—Δὲν πάμε γιὰ διασκέδαση πάμε νὰ ἰδοῦμε τί γίνεται....

—Πῆες Πράγαν εἶπες ἐσύ, πῆες Βαρσοβίαν εἶπες ἐσύ, πῆες Βελιγράδιον εἶπες, πῆες Ἀθήνα εἶπες ἔ καῦμένη Ἀθήνα... δὲν ξέρεις τί θὰ γένει καὶ Βαγδάτ καὶ παντοῦ; Τζάμπα ἔξοδα.

—Ἡ ἐφημερίδα πληρώνει δουλειὰ εἶναι...

—Παράτα φίλε Ἀμερικάνε μάταιη δουλειὰ μάταιη ἐφημερίδα...

Γέλασε ὁ Ἀμερικάνος Φιλέλληνας, οἱ πρόσφυγες θαρούσανε πὼς συνεννοηθήκανε, τὸν καλέσανε μὲ χαρὰ νὰ ξανάρθει νὰ τὰ ποῦνε καλλίτερα «θὰ σοῦ κάνομε τὸ τραπέζι τὴν Κυριακή».

Ὅπου τὴν Κυριακὴ τοῦ εἶχανε καὶ μπύρα δυὸ μπουκάλια, δώσανε πέντε μερίδες μαρμελάδα στὸν Τροφοδότη καὶ μιὰ τρόμπα τοῦ φλίτ γιὰ τὴ μπύρα, μὰ ὁ Φιλέλληνας δὲν ξαναφάνηκε...

Ὅλο καὶ φτάνουνε κι' ἄλλοι πρόσφυγες, πυκνώσανε οἱ ψάθες, κάθε ψάθα κι' ἱστορία, ὅλες παρόμοιες μὰ καὶ κάθε μιὰ μὲ τὸ δικὸ της καῦμό. Μὲ τὰ τωρινὰ μπλέκουνε καὶ τὰ παλιὰ τους,

Μιὰ Μικρασιάτισσα κλαίει κάθε πρωτὶ καὶ τὶς 7 ψυχές ποὺ ἔχασε στὰ Σώκια, πατέρα κι' ἀδερφοὺς καὶ τώρα ἐκεῖ πάλι ξε-

ΕΛΛΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

μπαρκάρανε «ἄχ ἄχ κι' ὁ πρωτογυιὸς της τώρα πάλι ἔμεινε πίσω...» βλαστημᾶ τὸν ἄντρα της. Ἕνας ἠλικιωμένος Σαμιώτης λέει ξαναλέει πὼς ἄφησε τ' ἀμπέλι του ἀθειάφιστο, πὼς ἄφησε τὶς ἐλιές πάνω στὸν ἀνθὸ τους, ἅμα φεύγανε ἀγκάλιασε τὴν τελευταία ἐλιά καὶ τὴν φιλοῦσε... «Κινδυνέψαμε νὰ τὸν τραβήξομε...» ἡ κόρη του τὸν περιγελά. Μιὰ γυναίκα κρύβει ξεροκόμματα ψωμὶ «... νάχομε γιὰ τὴν Ἑλλάδα...», μαύρισε ἂ τόπος ἄπ' τὸ μερμύγκι, τῆς τὰ πετάξανε, ξεφωνίζει δυὸ μερόνυχτα.

**

Πολλῶν εἰδῶν ἡ τρέλλα. Τ' ἀπομεσήμερα συχνάζονται πολλοὶ στὸν πιὸ δροσερὸ διάδρομο, θυμοῦνται πολλὰ, λένε καὶ καθένας γιὰ τὸ ἐπάγγελμά του. Μιὰ μέρα δυὸ ράφτες εἶχανε κουβέντα «... τόσες τσέπες, τόσα πέτα, ἔπαιρνα τόσα...» Κοντὰ τους ἕνας ζαχαροπλάστης παραμιλᾶ, δὲν τὸν ἀκούνε. Ἄξαφνα πετιέται πάνω τρέχει ἔξω ἄπ' τὸ ὑπόστεγο στέκεται, ξεφωνίζει:

—Ἐγὼ εἶμαι ξακουστός, μὲ ξέρανε ὅλα τὰ καταστήματα τῆς Ὀμόνοιας, πρῶτος τεχνίτης ἐγὼ στοὺς κουραμπιέδες, ἤμουνα φίρμα ἐγὼ, δὲ θά ῥθουνε καὶ δῶ Ἄη Βασιλιοῦ, Χριστούγεννα; Ἐ οὐρανὲ δὲ βρέχεις πιὰ, δὲ βρέχεις;

Στέκεται μὲ τὰ δυὸ χέρια σηκωμένα στὸν οὐρανὸ δὲν τὰ κατεβάζει. Στὴν ἀρχὴ γελάσανε οἱ παρέες ὕστερα συνάχτηκε ὁ κάμπος, στενοχωριοῦνται, θυμώνουνε. Αὐτὸς τὰ χέρια καὶ τὰ μάτια ψηλὰ, ἔγινε ἄγαλμα. Οἱ γυναῖκες τώρα τρομάξανε, σταυροκοπιοῦνται, δυὸ χεροδύναμοι τὸν σκουντοῦνε καὶ τὸν ἀκουμποῦνε σ' ἕναν τοῖχο, εἶναι βαρὺς, ἀσήκωτος. Μὲ τὴ σειρὰ ἔρχονται καθίζουνε δίπλα του οἱ ἄντρες καπνίζουνε, τοῦ δίνουνε τσιγάρο, τί-

ΛΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

ποτα, δὲ λυγούνε τὰ χέρια του, ἐκεῖ τὸν ἤβρε ἢ νύχτα, τ' ἀγιάζει καὶ τὸν ξανάβρε ὁ ἥλιος. Οἱ γυναῖκες ἐξοικονομήσανε σ' ἓνα δίσκο λίγο ἀλεύρι καὶ ἄσπρο βούτυρο, ἴσως τὸν ξεγελάσουνε νὰ μπεῖ μέσα νὰ τοὺς ζυμώσει τάχα κουραμπιέδες.

—Κι' ἀμύγδαλο; τσιρίζει αὐτὸς, ἢ φωνὴ του ἔγινε μωρουδίστικη, τὸ κορμὶ του τώρα πέφτει σὰ μισοάδειο τσουβάλι.

Ὁ κάμπος συζυτᾶ νὰ τὸν παραδόσουνε ἢ νὰ τὸν κρύψουνε. Ἦρθε τέλος Ἕλληνας στατιωτικὸς γιατρὸς καὶ τὸν περίλαβε, δίνει κοφτὲς αὐστηρὲς διαταγὲς σὰ νὰ χρειάζεται ὁ ἄρρωστος τιμωρία. Οἱ Αἰγύπτιοι βοηθοὶ τὸν βαστᾶνε σὰν παιδάκι μαλακά.

—Τοὺς τρελλοὺς τοὺς ἔχουνε Ἕλληνας οἱ Μουσουλμάνοι... λέει ὁ Ἀνατολίτης «δὲν τοὺς πειράζει κανεῖς»...

Ὁ Γέρος βαστᾶ μιὰν ἀκρινὴ ψάθα. Τὶς σπάνιες ὥρες τῆς ἡσυχίας τοῦ Κάμπου σβύνουνε ὅσα στέκουνε μπρὸς στὰ μάτια του, οἱ δυὸ φοινικὲς ἅμα νυχτώσει γράφουνε πάνω στὸν οὐρανὸ μέσ' στ' ἄστρα «...τ' ἄρμπουρο τῆς πλώρης...», θυμᾶται. Καὶ μέσ' τὸ θάμπος τῆς μέρας τὰ ριπιδωτὰ φύλλα σαλεύουνε καὶ χαρχαλεύουνε σὰ φίδια. Τὶ ἀέρας φυσᾶ; Ποιὸς γνωρίζει ἐδῶ ἀέρηδες... Ὁ νοῦς τοῦ Γέρου σκορπᾶ, χάνεται ἢ παχιᾶ μυρωδιὰ τῆς ποτισμένης γῆς, μυρίζει ξερὴ, καθαρὴ πέτρα, γέρνει στὴν κουφαλίτσα του, μπροστὰ κατηφοριὰ καὶ βουναλάκια ψημένα σὰ σπασμένα κεραμιδάκια στημένα ὀρθά, νησάκια καὶ νησιὰ καὶ βουητὸ τῆς θάλασσας. Ἐκεῖ καὶ τ' ἀλώνι, λίγοι ἄνθρωποι λίγοι ἀγωνιστὲς ξεδιαλεμένοι, αἰχμάλωτοι γύρω - γύρω ἄπραγος λαός. Κι' ἢ πείνα γιὰ ὅλους. Πόσο θ' ἀντέξουνε μὲ ποιοὺ μέσο νὰ γλυτώσουνε, διπλὴ σκλαβιὰ καὶ καταδίκη. Πέφτει πάνω στὸ Γέρο

καὶ τὸν σκεπάζει μιὰ μαυρίλα.

Ἔστερα ἦρθανε στὸν Κάμπο δυὸ - τρεῖς οἰκογένειες Σαμιῶτες καὶ Καριῶτες. Τὶς περνούσανε ἀπ' τὴν Ἀλεξάντρια σὲ κλεισμένα βαγόνια γιὰ τὴν πιὸ Νότια Ἀφρική.

Σ' ἓναν σταθμὸ πρὶν τὸ Σουέζ πῶς πῆρε εἶδηση τὸ πλήρωμα σὲ κάποιο ἀντιτορπιλικό, ἦτανε ἀπ' τὰ πληρώματα ποὺ ξεσηκωθήκανε στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ μὴν παραδοθοῦνε στοὺς Γερμανούς, ξεμπάρκάρανε τοὺς ὑποπτοὺς ἀξιωματικούς. Τώρα τρέξανε στὸ Σταθμὸ φωνές, γνωριμίες ὁ Σταθμὸς ἀνάστατος.

Δυὸ νησιῶτες δίοποι κλέψανε τὶς οἰκογένειές τους ἀπ' τὸ βαγόνι, τὶς φέρανε στὸν Κάμπο κρυφά. Δὲν τὶς μαρτύρησε κανεὶς. Ἀκόμη δὲν εἶχε πέσει ρουφιανιά. Τῆ βραδιὰ ποὺ μείνανε, ν' ἀκούσεις ἱστορίες: πῶς οἱ συνάδελφοι σηκώσανε ὀλόκληρο τὸ «Ἀβέρωφ», καὶ ἄλλα 5 — 6 κομάτια μεγάλα μὲ συνεννόηση τῶν δημοκρατῶν ἀξιωματικῶν, ἄλλοῦ τοὺς δέσανε.

Κι' ὁ Ἀνατολίτης εἶπε τὴ δική του ἱστορία, πῶς κλέψανε ὀλόκληρο ρυμουλκὸ. «μεγαλουσιάνα ἢ Ἀθήνα ἔχει χατήρ, ἔχει Ἀκρόπολη, ἐσὺ ἐργάτης Πειραιᾶς ἐσένα καίγουν, σὲ ρημάζουν, ἐλπίδα ὄχι, συγκοινωνία ὄχι, γραφεῖα, καταστήματα ἐρείπια καπνίζουν, ἐργοστάσια δὲν ἐργάζονται, μέγα καζάν μὲ σκάλα σιδερένια ὅσον τετραόροφον ὅσπ' ἴτι τιναγμένον καὶ σκαμένον ὡς καρπούζι στὴν πλατεῖα κατάμεσον, πλατεῖα ἐβούλιαξε. Κατεβαίνουν πλούσιοι μὲ αὐτοκίνητα πλούσια, τρυποῦν ἐλάχιστα, τρέχουν νὰ ἐμβαρκάρουν. Ὀλίγα πλοῖα φεύγουν, ὀλίγα ἔρχονται φέρουν πολεμοφόδια, τὰ κέρατά μας φέρουν. Σύμμαχοι ἄπιστοι τώρα φέρνετε; Ἐπάνω εἰς ρυμουλκὸν φωνάζει φύλακας «περάσετε φεύγομεν, περάσετε» ὅπως ἐν καιρῷ εἰρήνης διὰ Κούλουρη,

ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

πλοιοκτήτης εἰς φύλακα αὐτὸν ἐμπιστεύθηκε περιουσίαν του, κι' ἐγὼ ἄς φεύγω μὴν ἀντικρύσω Ναζήδες γουρούνια Γερμανούς. Ἰγρήγορα ἐπιστρέφομεν. Οὕτω πως ὑπολογίζω χαῖθ' ἐγώ, μικρὸς θαλασσινὸς ὁ περίπατος. Καὶ 2 ναῦται σκοποὶ λιποτακτοῦν, αὐτοὶ φρουροῦν πυρομαχικά, φρουροῦν πετρέλαια, φωτίαν φρουροῦν, φόβος τρελλαίνει αὐτούς. Καὶ ἡλικιωμένος μεθυσμένος Ἕλληνας ὄρμα' μέσα νὰ περάσει ἀπ' τὸ μαδέρι μας, πεζοναύτης Ἕλληνας τὸν συγκρατεῖ, μιὰ γροθιά, μιὰ κλωτσιὰ πεζοναύτης Ἕλληνας εἰς τὴν θάλασσαν, ἀμέσως κάβο λύομεν, ἀμέσως! εἰς τὴν μηχανὴν ξεμεθῶ ὡς τοῦ θαύματος ὁ μεθυσμένος, εἶναι μηχανικὸς « νὸ Ἰγκλις ἐγώ, ἐγὼ Σκωτσιμάνος» συστένεται καὶ «χάου μπάουτ οἴλ;» ἐρωτᾷ, δηλαδὴ ἔχετε καύσιμα; Βγαίνομεν φουντάρομεν ἀρόδο, ἐκτὸς Προλιμένα, μαλλώνουν οἱ 2 ναῦται πρὸς Σύρον ἢ πρὸς Χίον θὰ πλέομεν, μαχαίρια' τραβοῦν, τοὺς δένομεν. Ὁλονυχτία Πειραιᾶς ὡσαν λαμπάδα καίγεται, ὡς ἀλλοίμονον ἡ καρδία τῆς Ἑλλάδος καίγεται, αὐγὴ - αὐγὴ ταξειδεύομεν, μᾶς κάνει σῆμα καταδιωκτικόν, μᾶς ἐτσουβάλιασεν ὅλους, ἐθελοντὰς — λιποτάκτας δὲν ἐξετάζει. Κατάσχει ρυμουλκὸν εἰς Κρήτην ξεβαρκάρομεν. Ἕλληνας ἱστορίας πάλιν ἐκεῖ».

Ἕλληνας νύχτα λέγανε τὰ νέα τῆς πατρίδας.

**

Πρὶν φύγουνε οἱ δυὸ Ναῦτες φωνάξανε κατὰ μέρος τὸν Τελωνειακὸ καὶ τὸ Γέρο συνεννοηθήκανε πῶς λαὸς εἶναι τώρα οἱ Πρόσφυγες, εἶναι ἀνάγκη νὰ συνάζονται καὶ ν' ἀποφασίζουνε ὅλοι μαζί νὰ γυρέψουν τὸ καλύτερο γιὰ ὅλους. Νὰ γυρέψουνε ἄδεια ἐξόδου, νὰ σπάσει ὁ περιορισμός.

Ἕλληνας Τελωνειακὸς τοὺς μίλησε σοβαρά:

— Σύμφωνοι, συμφωνῶ καὶ χαιρετίζω τὴν καλήν μας συ-